

Den østgrønlandske Expedition 1891—92

Geografisk Tidsskrift, Bind 12 (1893)

Link til pdf:

http://img.kb.dk/tidsskriftdk/pdf/gto/gto_0012-PDF/gto_0012_66872.pdf

Link til webside:

<http://tidsskrift.dk/visning.jsp?markup=&print=no&id=66872>

pdf genereret den : 22/5-2008

Den østgrønlandske Expedition 1891—92

under Ledelse af Premierløjtnant Ryder.

(Med et Kort i Texten.)

Som tidligere meddelt — se 11. Bd. Hefte VIII — ankom den østgrønlandske Expedition under Premierløjtnant Ryder ombord i det norske Fangstskib „Hekla“, Kapt. Knudsen, om Aftenen d. 20. August 1892 til Dyrefjord paa Island for at fylde Kul og Proviant og derpaa fortsætte Undersøgelserne under Østkysten af Grønland.

Efter et Aars Overvintring i „Hekla“s Havn var det endelig d. 8. August lykkedes at forlade dette Sted, hvor Vinteren var bleven anvendt til videnskabelige Undersøgelser af forskellig Art, og hvor man bl. A. paa tre Slæderejser havde gjort den interessante Opdagelse, at Scoresby Sund, der, som bekjendt, tidligere kun var undersøgt i Mundingen, har Forgreninger, som strække sig dybt ind i Landet, indtil $29\frac{1}{2}^{\circ}$ W. Lgd. eller henimod 40 danske Mil fra Kysten. Denne, der det foregaaende Aar — forinden Ankomsten til Scoresby Sund — havde været Gjenstand for Expeditionens Videnskabsmænds Undersøgelser, hvor dette lod sig gjøre, Undersøgelser, om hvilke det allerede nu kan siges, at de i flere Retninger have bragt et smukt videnskabeligt Udbytte, var, efter at Expeditionen havde forladt Scoresby Sund, bleven kortlagt fra Kap Brewster under omtr. 70° Br. til 69° Br.

Med Afrejsen fra Dyrefjord, d. 29. August, begynder Expeditionens sidste Afsnit, der skulde faa særlig Interesse ved et Besøg i Angmagsalik Egnen, hvor Kapt. Holm havde overvintret 1884—85, og hvor der, som vi skulle se, havde tildraget sig ret betydelige Forandringer i Befolkningsforholdene i det korte Tidsrum af kun syv Aar.

Allerede om Morgenens, Dagen efter at „Hekla“ havde forladt Dyrefjord, naaede man Iskanten paa 67° $23'$ Br. og 24° $56'$ W. Lgd., og Isen var her meget svær og tæt sammenpakket af de sidste Dages østlige Storme. Taage gjorde det umuligt at sætte ind i Isen, hvorfor „Hekla“ maatte staa ud efter for at afvente gunstigere Vejrforhold. Disse vedblev imidlertid at være højst ugunstige, thi haarde østlige Storme i Forbindelse med Tykning gjorde det umuligt at sætte ind i Isen. Tre Gange var „Hekla“ ved Iskanten, men maatte hver Gang atter holde udefter paa Grund af Isens Tæthed og mange Isfjælde. „Hekla“

blev under alt dette sat mere og mere sydpaa og var engang endog nede paa $64\frac{3}{4}^{\circ}$ Br.

Som Ltnt. Ryder i et Foredrag i det kgl. danske geografiske Selskab om sin Expedition har gjort opmærksom paa, forefandt han under de to vanskelige Isaar, i hvilke Expeditionen opholdt sig ved Østkysten af Grønland, Isforholdene i mærkelig Grad væsentlig forskellige paa Strækningen nordfor Island og den sydfor liggende Strækning i Danmarkstrædet.

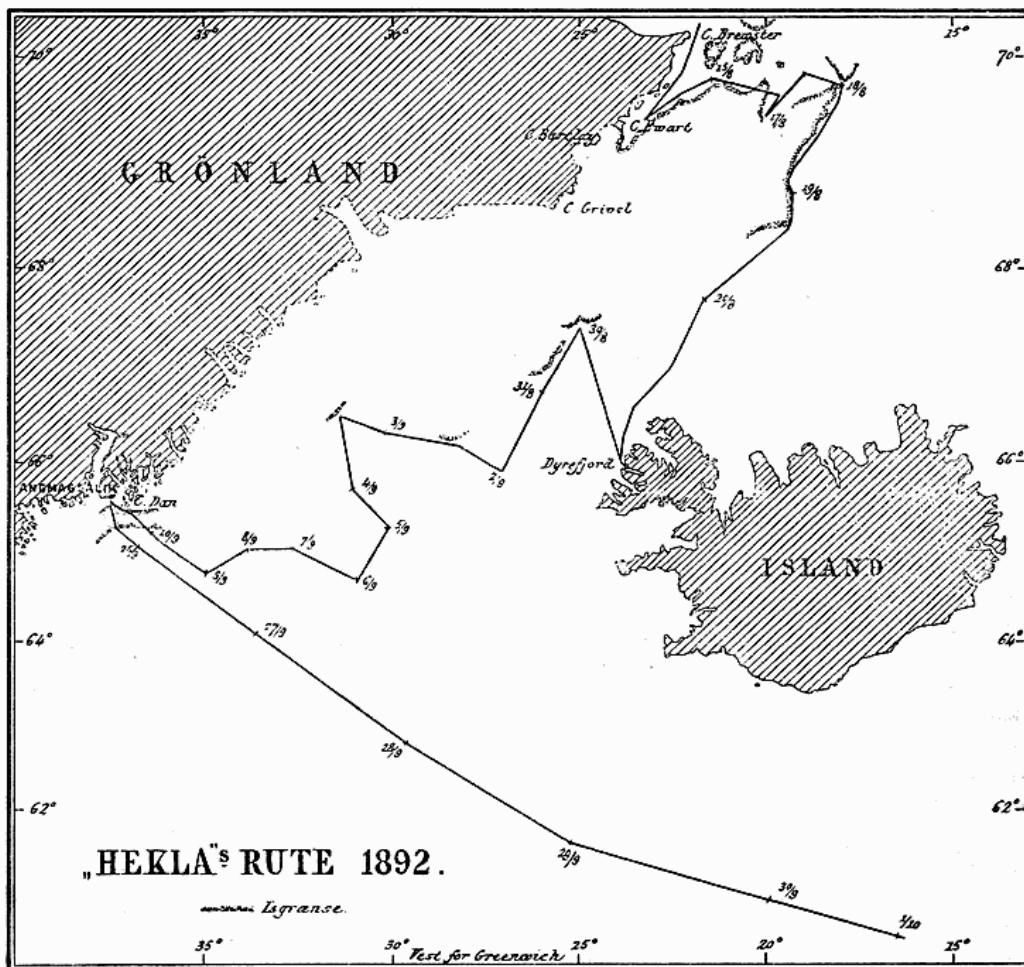
Naar man nemlig fra det isfri Hav nærmede sig Iskanten paa den nordligste af de nævnte Strækninger, da traf man ikke her, hverken i eller ved Iskanten eller i selve Storismassen, Isfjælde, men disse forekom først, naar man kom ind under Kysten. I Danmarkstrædet traf man Isfjældene derimod ikke blot i Iskanten, men ogsaa udenfor denne i en Afstand af flere Mil, og det er, som bekjendt, paa dette Strøg, at der findes en undersøisk Ryg mellem Island og Grønland. Paa denne Ryg, paa hvilken der midt i Farvandet kun findes 150—200 Favne, medens Dybden nord- og sydefter hurtig tiltager, maa mange Isfjælde, saaledes som paavist af Kommandør Wandel, strande og saaledes holde paa Storisen, saa at denne formentlig i Perioder med strenge Vintre kan blive liggende ubrudt. Denne Omstændighed maa da formentlig kunne medføre, at Isen langs Landet ikke kan faa Plads til at komme bort, saaledes som Tilfældet er længere nordpaa.

Paa hosstaaende Kortskitse er „Hekla“s Rute aflagt og Iskanten antydet. Aarstiden blev mere og mere fremrykket, og Isforholdene vedblev at være saa ugunstige, at Ltnt. Ryder maatte opgive sin Hensigt at staa op mod Kap Grivel paa omtr. $68\frac{1}{2}^{\circ}$ Br. og om mulig at komme ind til Kysten her og kortlægge Kyststrækningen fra Skib eller med Baad sydefter indtil Angmagsalik. Dersom det ikke vilde lykkes at slippe ind ved Kap Grivel, havde det været Meningen at følge Iskanten sydefter og søge ind til Kysten, hvor det kunde have ladet sig gjøre.

Forholdene umuliggjorde, som vi have set, disse Planer, og Ltnt. Ryder besluttede sig derfor til at søge ind til Angmagsalik, saasnart der maatte gives Lejlighed dertil. Først d. 10. September, tolv Dage efter at man havde forladt det nær liggende Island,

lykkedes det at komme ind under Østkysten af Grønland ved Kap Dan udfor Angmagsalikfjordens Munding. Farvandet var her aabent indtil omtrent en Mils Vej fra Kap Dan. Isforholdene her gjorde imidlertid, at man maatte søge noget mere vestpaa og ned til Tassiussak, som Nordenskiöld havde besøgt i 1883 og kaldet Kong Oskars Havn. Efterat have gennembrudt

Julianehaab ladet de Østlændinge, som for to Aar siden havde besøgt det sydligste danske Udliggersted, vide, at Expeditionen vilde komme til Angmagsalik i 1892, men paa Grund af dette Aars ugunstige Isforhold havde ingen af Eskimoerne i Angmagsalik efterkommet den til dem stillede Opfordring om at rejse Expeditionen imøde nordpaa, ligesom nogle Konebaade,

en Strimmel tæt pakket Is foran sammes Munding kom „Hekla“ ind i denne, og indenfor Isen mødte man strax flere Kajakker, hvis Roere hilste de Nyankomne med hjertelige „Grujanak!“ (Tak) af Glæde over det kjærkomne Besøg, som de paa Grund af den sene Aarstid havde opgivet for iaar. Efter Ltnt. Ryders Anmodning havde nemlig Kolonibestyreren i

der havde villet rejse sydpaa, paa Grund af de ugunstige Isforhold havde opgivet Rejsen og vare vendte tilbage til Angmagsalik efter at have naaet den kun nogle Dagsrejser fjærne Isfjord Ikersuak.

For at benytte Tiden saa godt som mulig besluttede Ltnt. Ryder imidlertid at gjøre et Forsøg paa at rejse nordpaa med Baad, og d. 12, forlod man

„Hekla“ med to Baade efterat have truffet Aftale om at være tilbage til d. 24. September og om, at „Hekla“ skulde opløse Expeditionens Materiel og Proviant, dersom Skibet skulde blive nødsaget til at forlade Tassiussak, forinden Baadene kom tilbage. En Kajakmand fulgte med Baadexpeditionen, til hvilken der undervejs stødte flere Kajaker.

Ltnt. Ryder besøgte først Tassiusarsik, hvor Kapt. Holm overvintrede. Den af Kapt. Holm rejste Varde stod her endnu ligesom ogsaa hans Hus, der rigtignok var blevet stærkt medtaget — alt Træværket var borte — men Pladsen var bleven ganske forladt af Eskimoerne. Efterat have besøgt forskellige Bopladsers naaede man d. 15. Nunakitit, den nordligste Boplads i Sermiligakfjorden, i hvis Munding Storisen begyndte at optræde i større Masser. Den følgende Dag saa man fra et Fjæld paa den lille Ø Ananak sydfør Lejfs Ø, at der laa et Isbælte langs Kysten nordefter og saa langt tilsøs, som man kunde se (5—6 Mil). I de snevre Sunde mellem Øerne laa ogsaa megen Is, og for at kunne naa tilbage til „Hekla“ inden d. 24. vendte man om her og kom om Eftermiddagen d. 21. tilbage til Skibet. Paa Hjemturen blev Baadene stærkt generede af Is, og overhovedet gik de Indfødtes Udtalelser om Isforholdene ud paa, at det var meget usædvanligt, at de indre Farvande paa denne Aarstid vare saa opfyldte af Storis som nu. Det viste sig ogsaa, at Kapt. Holm i 1884 kunde rejse i Konebaad her i de indre Farvande indtil d. 1. Oktober, hvilket ikke vilde have kunnet ladet sig gjøre i 1892.

Som anført, har der i Løbet af de sidste syv Aar tildraget sig betydelige Forandringer i Befolkningsforholdene i Angmagsalik Distriktet. Ltnt. Ryder besøgte de fleste af de nu beboede Pladser, og da desuden Eskimoerne flittig aflagde Besøg ombord i „Hekla“, hvor saaledes engang 80 Mennesker af begge Kjøen og alle Aldere eller over en Fjerdedel af hele Befolkningen paa Egnen var samlet, kunde man skaffe sig temmelig udførlige Oplysninger om Befolkningsforholdene. Det har altid ligget i Blodet paa Eskimoerne ikke at have nogen egentlig fast Bopæl, men at flytte omkring fra Sted til andet, naar Fangstforholdene eller andre Omstændigheder gav dem Lyst dertil. Paa Vestkysten har dette saaledes, forinden de danske Kolonier anlagdes, fundet Sted i betydelig Grad, og den Dag idag ser man, om end i mindre Grad, Beviser her paa Eskimoernes Lyst til et omflakkende Liv.

Under Kapt. Holms Overvintring fandtes der i

Angmagsalik Distriktet 413 Individuer af begge Kjøen fordelte paa tolv Bopladsers. I 1892 fandtes der 294 Individuer fordelte paa elleve Bopladsers. Af de Bopladsers, der vare benyttede for syv Aar siden, vare nogle forladte, medens andre nye Pladser vare blevne tagne i Brug. Forøvrigt finder man i denne Egn næsten overalt gamle Husruiner som Bevis paa Omflytningerne, ligesom man ofte paa samme Sted finder to à tre Huse, hvoraf kun ét benyttes. Man vil heraf se, at man i helt forladte Egne ikke kan slutte sig til den tidligere Befolknings Størrelse gennem Husomternes Antal.

Følgende Tabel giver en Oversigt over Folkemængden samt Antallet af Telte, Konebaade og Kajaker paa de i 1892 beboede elleve Steder.

	Mænd	Kvinder	Ialt	Telte	Konebaade	Kajaker
Inigsalik	8	10	18	1	1	4
Sevingarneq	13	15	28	2	„	7
Sevingarnarsuk	11	12	23	4	1	8
Kangarsik	16	15	31	3	1	6
Siorartusok	19	25	44	3	3	9
Umivik	8	8	16	2	1	3
Ingmikertok	11	16	27	3	2	5
Kumarmiut	6	4	10	1	1	2
Norajik	19	28	47	4	2	10
Kingak	2	4	6	1	„	1
Nunakitit	19	25	44	5	4	13
Hele Distriktet 1892 . .	132	162	294	29	16	68
do. do. 1884—85	193	220	413	37	28	119

Til Sammenligning er vedføjet de tilsvarende Tal for 1884—85 efter Kapt. Holms Liste i „Meddelelser om Grønland“, 10de Bind. Som det vil ses, er der en betydelig Nødgang i Folkemængden i det forløbne Tidsrum. Nedgangen beløber sig til over en Fjerdedel af Folkemængden. En tilsvarende Formindskelse ses i Antallet af Telte, Konebaade og Kajaker.

Ved Gjennemsyn af Kapt. Holms Liste over Beboerne og Forespørgsel hos de Indfødte fik man at vide, at af de paa Kapt. Holms Liste opførte 413 Personer ere 114 rejste sydpaa og 107 døde, medens Resten endnu boer i Distriktet.

Af de 114 Mennesker, som ere rejste sydpaa, bo de fleste, nemlig 82, ved Søndre-Umivik paa c. 64° Br.; Resten ved Igdlouarsuk og Orkua.

Af Dødsfaldene skyldes 87 Sygdom og 20 voldsom Død, hvoraf 3 Mord, 4 Selvmord, 2 dræbte af en

Bjærn, 7 omkomne i Kajak og 4 forskjellige Ulykkestilfælde.

De nærmere, ret ejendommelige Omstændigheder ved tre Mord ere følgende. De Østlændinge, som i 1890 besøgte Vestkysten, fortalte, at der i deres Følge havde været en Mand ved Navn Ilisimartek fra Angmagsalikfjorden. Da han rejste hjemmefra, havde han sagt, at han paa hver behoet Plads, de kom til undervejs, vilde dræbe et Menneske. I Angmagsalikeggen havde han harpuneret to, nemlig en Mand, der hed Uitsina, og Angkokken Augpaluktok, der selv engang tidligere havde myrdet sin Svoger. Ved Igdloluarsuk dræbte Ilisimartek endvidere to Brødre, Kupersiva og Ukusugkartek, saa at han nu havde fire Drab paa sin Samvittighed. Han lovede tillige sine Medrejsende, at naar de kom om paa Vestkysten, skulde det først rigtig gaa løs. Disse tænkte imidlertid med Rette, at en saadan Rejsefælde kunde medføre adskillige Ubehageligheder for dem, og han blev derfor skudt, inden de naaede Vestkysten. I Angmagsalik fortalte man, at han var bleven dræbt af et Vaadeskud, idet en af Kajakmændene havde skudt efter en Sælhund, men uheldigvis var kommen til at ramme Ilisimartek. Da man imidlertid hørte, at Expeditionen kjendte en anden Version paa Historien, fortalte de hele den rigtige Sammenhæng og spurgte Ltnt. Ryder, om de ikke havde handlet rigtig ved at skyde et saadant ondt Menneske.

Aarstiden var nu efterhaanden langt fremrykket, og d. 23. September var „Hekla“ klar til Afrejse, men tæt Is udenfor Kysten og haard Snestorm gjorde, at man først d. 26. kunde forlade Havnen. Vejret var da smukt — blik stille og Solskin — og i Løbet af nogle Timer dampede „Hekla“ igjennem det fire til fem Mil brede Isbælte. Længere nord- og sydefter syntes dette at være af større Mægtighed. Den følgende Nat passerede man omtrent femten Mil fra Kysten det sidste Isfjæld, og hermed sagde man Farvel til de arktiske Egne. Efter vekslede Vejforhold ankom „Hekla“ efter en heldig Rejse til Kjøbenhavn d. 12. Oktober.

Expeditionen har, som omtalt, i flere Retninger bragt et rigt videnskabeligt Udbytte.

Hvad Udbyttet i *geografisk Henseende* angaaer, henviser vi til Kortene, der ledsage Ltnt. Ryders Artikel i forrige Hefte, og af hvilke det fremgaaer, at de af Expeditionen for første Gang besøgte og kortlagte Forgreninger af Scoresby Sund strække sig meget

dybt ind i Landet og overhovedet danne et interessant Fjordkomplex.

De *meteorologiske og magnetiske Iagttagelser* komplettere Undersøgelser, der saa sjælden anstilles i Østgrønlands i meteorologisk Henseende ejendommelige Egne, fra hvilke der nu fra dansk Side foreligger det rigeste Materiale.

Hvad de *geologiske Undersøgelser* angaaer, da har det vist sig, at Scoresby Sunds inderste Del bestaaer af Urfjæld, det er især Granit og sribet Granit. Der blev fundet meget faa Mineralier; dog forekom paa et Par Steder Kobberglans, Vegsten m. m. i temmelig stor Mængde. Paa nogle faa Steder var Graniten overlejret af et rødt Konglomerat af Rullesten; der blev ikke deri fundet Forsteninger, som vare saa tydelige, at de kunde bestemmes. Sydkysten af Scoresby Sund bestaaer lige fra Kap Brewster og ind efter udelukkende af Basalt. Først i Fjordarmen sydfor Danmarks Ø kommer Graniten frem under Basalten, men hæver sig derefter hurtig, saa at Basalten i Fjordarmen vestfor Danmarks Ø kun danner Toppen paa Fjældene.

Paa Milnes Land findes endnu en Del Basalttoppe, men denne Bjærgart forsvinder dog fuldstændig her, hvorimod der fremkommer en meget grov, rødlig eller graalig, Sandsten, hvori der ikke blev fundet Forsteninger. Sandsten forekommer desuden sikkert paa flere Steder, f. Ex. i Retning af Werners Bjærg og paa Jamesons Land.

Jamesons Land bestaaer, efter det ringe Kjendskab, Expeditionen fik hertil, af en stor Morænedannelse, der gjør, at det ligner Danmark en Del. Hvor mægtig denne Formation er, er det ikke godt at afgjøre; enkelte Steder kommer der dog andre Formationer frem, f. Ex. paa Østkysten, hvor Neill's Klipper falde brat af mod Hurry's Inlet.

Neill's Klipper, hvortil Kap Steward hører, bestaa af vekslede Lag af Sandsten, Skifer, Kalksten og Basalt. Kun ved Kap Steward blev der fundet Forsteninger i de faststaaende Lag. I Kalkstenen var der en Mængde Dyreforsteninger — Ammoniter, Belemniter, Snegle, Muslinger, Brachiopoder — henhørende til Juraformationen og under dem — i Skifer — Planteforsteninger; derimod fandtes der ikke tertiære Planteforsteninger.

Liverpool-Kysten bestod, saa vidt man kunde se, af Granit. Derimod er Kysten sydfor Kap Brewster udelukkende af Basalt, saa langt Expeditionen naaede.

Hvad *Dyreverdenen* angaaer, fandt Expeditionen følgende Pattedyr i Scoresby Sund: Isbjørn, Ræv, Rensdyr, Moskusoxe — vort Museum er nu for første

Gang blevet beriget med Exemplarer af dette Dyr — Hare, Lemming, plettet og spraglet Sæl, Remmesæl og Klapmyds; desuden blev der set Spor af Hermelin. Moskusoxer vare allerede blevne skudte paa Kap Broer Ruys, og det er ikke umuligt, at de ogsaa findes syd for Scoresby Sund; paa en Ø mellem Kap Brewster og Kap Barclay blev der set nogle Rensdyr. Af Lemmingen blev der fundet Exemplarer baade i Vinter- og Sommerdragt.

Af Fugle blev der fundet 32 Arter; særlig interessant var det at finde Bramgaasen ynglende, samt at Sædgaasen, der ikke tidligere er iagttagen i Grønland, var meget almindelig.

Fisk fandtes kun i faa Arter. Som særlig mærkelig maa nævnes *Cottus quadricornus*.

Ved Trawling er bl. a. fremkommet en Del nye Bryozoaer.

De entomologiske Samlinger ere betydelige, og intet andet Museum ejer nu en saa rig Insektsamling fra de paagjældende Egne som vort, og overhovedet ere disse nu for første Gang blevne besøgte af en Entomolog. Det samlede Antal af Arter beløber sig vel til noget over et hundrede, af hvilke en Del ikke ere fundne paa Vestkysten, ligesom nogle for Videnskaben helt nye Arter ere hjembragte. I entomologisk Henseende frembød Dyrelivet i Egnene ved Scoresby Sund forøvrigt hverken nogen stor Individ- eller Artrigdom. Naar undtages et Par Arter af Myg og af nogle enkelte Fluer, der optraadte meget talrigt, vare de fleste Arter kun temmelig sparsomt repræsenterede. I Begyndelsen af Maj begynder Insektlivet at vaagne, omkring Midten af Juli synes det at kulminere, og det er allerede bragt ned til et Minimum i Slutningen af August, men helt synes det dog ikke at ophøre, førend

de første Snestorme have raset. Hovedmængden af Arterne tilhøre Diptererne (Fluerne), men der findes ogsaa nogle enkelte Billearter, en Del Sommerfugle og nogle Snyltehvepse. Snylterne spille overhovedet en meget fremragende Rolle, og saavel snyltende Fluer som snyltende Hvepse decimere Antallet af de øvrige Arters Individuer. Det lader sig ikke foreløbig gjøre at fastslaa noget angaaende Faunaens Karakter som udpræget amerikansk eller europæisk, men det synes, som om den i visse Hovedpunkter vil falde sammen med Faunaen paa Vestkysten af Grønland.

Hvad de omfattende *Plantesamlinger* angaaer, blev der samlet i alt omtrent 160 Arter Blomsterplanter, af hvilke omtrent Halvdelen var ukjendt tidligere for den nordlige Del af Østkysten; ved Kap Hold with Hope omtr. 50 Arter. Paa mange Steder, særlig i de inderste Forgøninger af Fjordene, var der en rig og frodig Vegetation, og Birk og Pil naaede her indtil et Par Fods Højde. Desuden indsamledes et stort Materiale af Mosser, Lichener, Svampe og Alger.

Mellem ansete Videnskabsmænd hersker der, som bekjendt, Meningsforskjel med Hensyn til, hvor stor en Del af den grønlandske Flora, der har overlevet Istiden, og hvor stor en Del, der maa anses for udvandret efter Istiden, samt om Grønland nærmest maa betragtes som havende arktisk amerikansk Natur, eller om det skal regnes med til Europa ligesom Island. De hjembragte Plantesamlinger ville i væsentlig Grad bidrage til Løsningen af disse Spørgsmaal, i alle Tilfælde af det sidstnævnte. Floraen i Egnen ved Scoresby Sund synes nemlig, til Støtte for Anskuelsen fremsatte fra dansk Side, at indeholde et betydeligt Antal amerikanske Elementer.

Bidrag til Kundskab om Færøernes Befolknings Anthropologi og specielt craniologiske Forhold.

Af C. Arbo, Brigadelæge i Kristiansand.

Efter et Foredrag paa det skandinaviske Naturforsker-møde i Kjøbenhavn 1892.

Færøerne ligge, som bekjendt, 80 Mil vest for Norge, 40 Mil nord for Skotland og 60 Mil sydost for Island og strække sig mellem 61° 24' og 62° 24' N. Br. og mellem 10° og 11° Ø. L. De bestaa af 17 beboede Øer — foruden af adskillige ubeboede —

der have et samlet Areal af henved 24 Kvadratmil med omtrent 11,000 Indbyggere.

Det siger sig jo selv, at denne saa langt ude i Atlanterhavet udenfor alle Folke- og Kulturstrømninger liggende, isolerede Øgruppe maatte frembyde et tak-